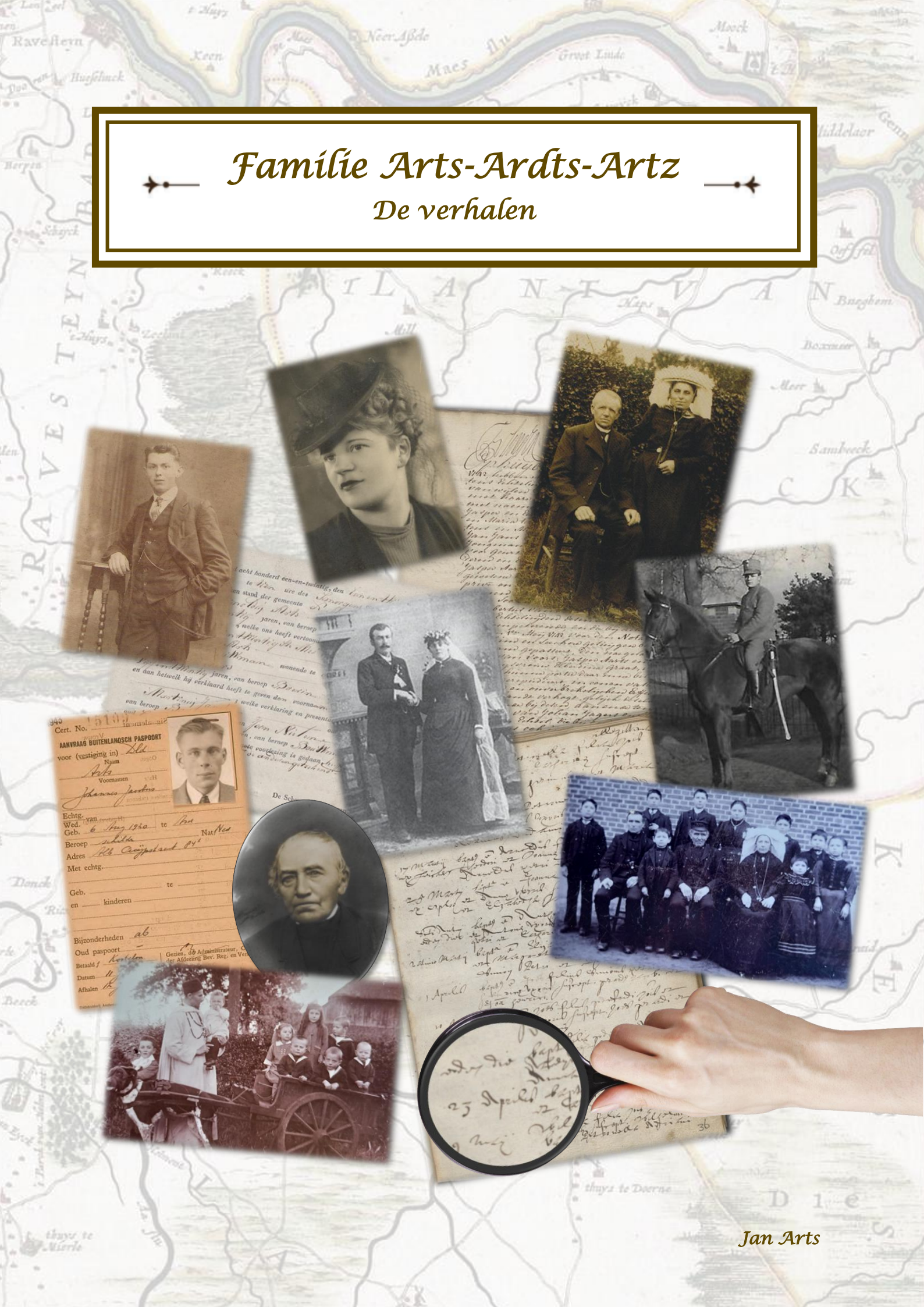

Familie Arts-Ards-Artz

De verhalen

Omslag boek

- Achtergrond: kaart *Brabantiae Silvae Ducis* uit de atlas *Germania Inferior* van Pieter van den Keere (**1617**).
- Doopsinschrijving op 23 april **1649** in het kerkboek van Sint Anthonis van *Gasparus filius Arnoldi Martini* (I.3).
- Schepenakte uit **1742** uit Beugen betreffende de verkoop van *bouwland, groot 1 morgen* uit de nalatenschap van Caspar Arts uit Papenvoort (I.3 uit 1649) en Erken Graet door hun (klein)kinderen.
- Geboorteakte uit de burgerlijke stand uit **1821** van Johannes Arts uit Sint Anthonis (VI.3 uit 1821).
- Foto van Casper Ards uit Beugen (III.4.3.4.4 uit 1811). Rond **1875**.
- Trouwfoto uit **1888** van John Ards (III.4.3.10.7.1) en Katharina Mary Rammer in de Sint George kerk in Wilson, Sheboygan (Wisconsin, USA).
- Foto van de familie van Toon Arts uit Volkel (IV.6.3.6 uit 1837). Toon met zijn zoon Hannes Arts (IV.6.3.6.2 uit 1861) en zijn vrouw Johanna Tonijs en hun kinderen. Rond **1910**.
- Foto van Johannes Arts uit Sint Anthonis (VII.2 uit 1863) met zijn vrouw Jacoba Theunissen. Rond **1910**.
- Foto van Antoon Arts uit Wanroij (VI.3.4.2 uit 1896). Rond **1920**.
- Foto van heeroom Peter Arts (IV.6.3.6.2 uit 1898) uit Volkel met neven en nichten in hondenkar. Rond **1927**.
- Foto van Margaretha Arts uit Amsterdam (IV.8.1.10.3.1.8 uit 1916). Rond **1935**.
- Foto van Jan Arts uit Sint Anthonis (X uit 1918) met zijn paard Kitty. **1939**.
- Paspoort van Johannes Arts uit Amsterdam (IV.8.1.10.3.13.1 uit 1920). Uitgegeven in **1943**.

Familie Arts-Ards-Artz

Stamboom en verhalen van ± 1620 tot 2023

Deel A: De verhalen

Dit boek beschrijft een stamboomonderzoek dat begint bij Aart Martens die in 1646 trouwt met Katrijn Thomas in Ledeacker. Hun nakomelingen verspreiden zich via Beugen en Sint Anthonis naar vele plaatsen, met name in het oosten van Brabant. Het onderzoek omvat alle afstammelingen met de naam Arts (of variant hierop) vanaf 1646 tot en met de generatie die rond 1925 is geboren.

Dit deel A bevat familieverhalen, historische context en meer dan 600 foto's en afbeeldingen (238 pagina's, A4, kleur, harde kaft). Naast dit deel A is er een deel B dat de stamboomdetails bevat (166 pagina's, A4, zwart/wit, soft cover).

Door Jan Arts

jwainfo@yahoo.com | www.artsards.nl

Eerste druk, 2023

Hoewel ik bij het schrijven van dit boek de uiterste zorgvuldigheid heb betracht, is het mogelijk dat sommige zaken niet juist zijn. Laat het mij in dat geval weten zodat ik dit in een eventuele volgende versie kan herstellen.

© Alle rechten zijn voorbehouden. Niets uit dit schrijven mag in enige vorm of op enige wijze worden verspreid, verveelvoudigd, opgeslagen en/of openbaar worden gemaakt zonder toestemming van de auteur.

Dit boek is alleen bedoeld voor eigen en persoonlijk gebruik.

Voorwoord	3
Inhoudsopgave	5
Stamboomonderzoek	7
Door de eeuwen heen	15
Het begin	29
De gezinnen	
I. Aart en Katrijn	31
II. Caspar en Erken	37
III. Aart en Catharina & Anneke	45
IV. Peter en Maria	87
V. Hendrik en Joanna & Joanna	149
VI. Arnoldus en Maria	185
VII. Willem en Anna Maria	195
VIII. Johannes en Jacoba	203
IX. Willem en Beth	211
X. Jan en Thea	219
Wordt vervolgd	227
Nawoord	229
Bronnen	231
Plaatsen & beroepen	233
Index vrouwelijke partners	235
Index mannelijke partners	237

Door de eeuwen heen

In dit hoofdstuk vertel ik wat over het gebied waar de Artsen hun oorsprong hebben en ook waar ze in de loop der eeuwen terecht zijn gekomen. Verder geef ik een overzicht van de veelheid aan beroepen die ik ben tegengekomen. Daarna beschrijf ik iets van het dagelijks leven, de gezondheidszorg en over het katholieke geloof van de Artsen door de eeuwen heen. Tot slot laat ik een tijdsbalk zien met enkele belangrijke familiegebeurtenissen met een link naar de Nederlandse geschiedenis.

Omgeving

De familie Arts heeft zijn oorsprong in en rond Sint Anthonis en Beugen in het gebied tussen de Maas en de Peel in het oosten van Brabant. De Peel is een groot hoogveengebied op de grens van Brabant en Limburg en was lang een zeer woest en onontgonnen gebied. Tot ver in de 18^e eeuw kon je de Peel alleen maar doorkruisen bij Meijel, dat ook wel bekend staat als het *eilandje in de Peel* (een verhoogde zandrug door het moeras). Het leven rondom het moeras van de Peel met de zandgronden en de vele *woeste gronden* was een zwaar en arm bestaan. Dorpen als *Buegen*, *Optlecke* en *S. Antonis* (zie kaart) zullen we allemaal tegenkomen in dit boek.

*Kaart uit
1570 door
Ortelius (een
Brabantse
kaartmaker)
die de eerste
moderne
wereldatlas
maakte.*

Let op: de kaart is een kwartslag gedraaid (het Noorden is links).

De familie Arts begint rond 1620 als *Aart* wordt geboren. Dit is midden in de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648). Het was een tijd van (protestantse) opstand tegen de toenmalige (katholieke) Spaanse heerser, waarbij de zuidelijke Nederlanden (nu België, Brabant en Limburg) een complexe rol hadden. De mensen waren er voornamelijk katholiek en dus trouw aan de Spaanse koning.

De frontlinie tijdens deze Tachtigjarige Oorlog heeft voor een periode van tientallen jaren precies door Brabant gelopen, waar beide partijen flink hebben huisgehouden: er waren veel plunderingen, brandstichtingen en verkrachtingen. De boeren werden *dubbel gepakt*: ze moesten de troepen voeden en tegelijk vernielden soldaten hun oogsten om te voorkomen dat de tegenstander te eten had.

Bij de Vrede van Munster in 1648 werd Nederland gesplitst. Een groot deel van het huidige Noord Brabant werd *Staats-Brabant* en viel binnen de Nederlandse Republiek, zo ook Ledeacker. Sint Anthonis viel onder de vrije Heerlijkheid Boxmeer en maakte hier geen deel van uit.

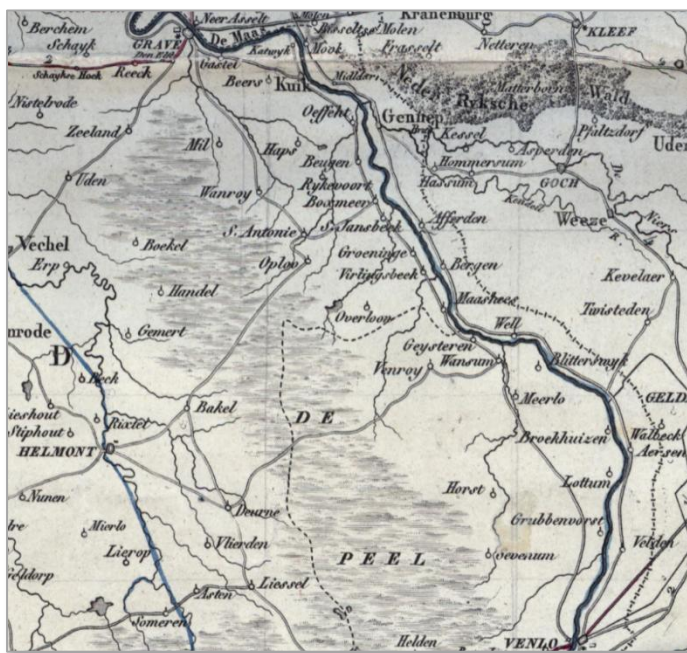
In 1794 valt Zuid-Nederland onder het gezag van de Franse Republiek en dus ook de hele regio rondom Sint Anthonis en Beugen. Later in 1810 valt heel Nederland onder het Franse Rijk met Napoleon aan

de macht. Na de slag bij Waterloo en het Congres van Wenen in 1815 kwam het gebied rond Sint Anthonis en Beugen onder het Koninkrijk der Nederlanden te vallen in de provincie Noord Brabant.

In Ledeacker, Beugen en Sint Anthonis ligt dus de oorsprong van de familie Arts. Maar al snel trokken enkelen erop uit. Eerst nog vooral in de buurt en op *loopafstand* naar dorpen als Wanroij, Boxmeer, Sambeek, Oeffelt, Gennep en Vierlingsbeek.

Maar later ook meer richting Nijmegen naar dorpen als Cuijk, Mill, Beers, Grave, Reek en Leeuwen. Of juist meer richting het zuiden naar Arcen en Venray. Een grote tak kwam ook terecht in Volkel en omliggende dorpen als Uden en Veghel. Of een stukje over de grens in Duitsland in plaatsen als Kessel, Bocholt en Walsum.

De grote meerderheid van alle Arts nakomelingen is in een straal van zo'n 15 kilometer rondom Sint Anthonis en Beugen geboren en getogen.

Kaart van het oosten van Brabant rond 1820.

Tussen 1850 en 1880 vertrokken er ook enkele Artsen naar plekken (ver) buiten dit gebied. Zo was er een gezin dat via Sint Anthonis, Grave en Den Bosch in Amsterdam terecht kwam. Ook waren er twee gezinnen die toen al de overtocht naar Amerika hadden gemaakt.

Maar ook tot ver in de 20^e eeuw bleven de meeste Artsen toch in de buurt van hun oorsprong wonen. Inmiddels weet ik dat er ook allerlei andere landen zijn waar familieleden terecht zijn gekomen. Niet alleen in Amerika en Duitsland dus, maar ook in België, Frankrijk, Engeland, Noorwegen, Italië, Canada, Mexico, Zuid Afrika, Australië en Nieuw Zeeland om er een paar te noemen. Maar ongetwijfeld zullen het inmiddels nog veel meer landen zijn!

Een overzicht van de geboorteplaatsen staat achterin dit boek.

De meerderheid van de nakomelingen heten Arts. Daarnaast noemden de nazaten van Jasper Arts (III.4 uit 1721) uit Beugen zich uiteindelijk Ards, Arts en Artz.

II. Caspar en Erken

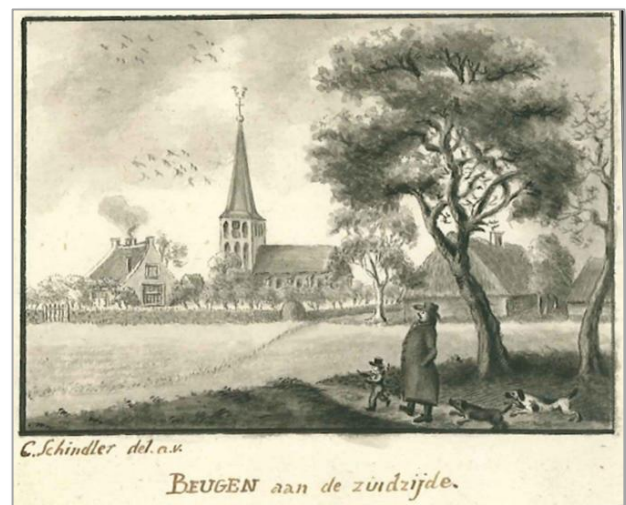
Caspar (uit 1649) trouwt (als *Gasparus Arts*) met Arnolda of *Erken* of *Elberdina* Geurt Graet in 1676 in Beugen. Zij is de dochter van Godefridus (Geurt) Graet en Johanna (Jenneken) Huberts. Ik heb geen doopakte van haar kunnen vinden (deze zijn er niet in Beugen voor het jaar 1663) maar vermoedelijk is ze hier rond 1647 geboren. Zoals we later zullen zien overlijdt ze in 1742 als een *vidua antiqua* van 95.

Erken groeide op in een gezin met acht kinderen als dochter van Geurt en Jenneken. Geurt was dus een Graet/Graet en deze naam kwam veel voor in Beugen. Erkens vader Godefridus Aerts Graet (1615-1700) was de zoon van Arnold Hendriksz. Graet (1580-1630) en kleinzoon van Arndt Henricus Graet (1555-?), allemaal uit Beugen.

In Beugen was al bewoning in de prehistorie en de Romeinse tijd, maar het dorp wordt voor het eerst genoemd in 1294 als *Boghene* (waarschijnlijk door de ligging van het dorp aan een bocht van de Maas).

Vermoedelijk waren Caspar en Erken landbouwers, of waren ze in ieder geval deels hierin werkzaam. Ik heb een aantal schependocumenten gevonden waarin de (klein)kinderen van Caspar en Erken verkopen doen uit de nagelaten boedel. Eén akte betreft de verkoop van een '*huijs en moeshoff met bij en aangelegene bouwland groot ongeveer drie kleijne morgen gelegen onder den Dorpe van Beugen*'.

Waar ze precies woonden in Beugen weet ik niet, maar het zal ongetwijfeld in de buurt van de kerk geweest zijn. Rond 1680 waren er nog maar enkele tientallen huizen. Het zou kunnen dat ze toen al op het Vrijthof woonden naast de kerk, maar daarover meer bij Arnoldus (hoofdstuk III). Caspar en Erken hadden in ieder geval stukken bouwland in de omliggende gebieden *Jenneveld*, *Beten* en *Hatert* zo bleek uit verschillende schepenaktes.

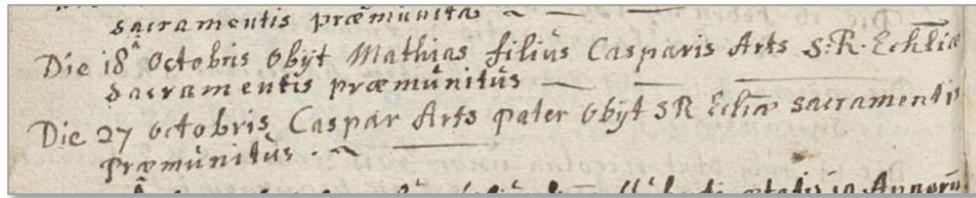
Caspar was geboren en opgegroeid in Papenvoort, net boven Ledeacker/Opt Lecke, en dit ligt op ongeveer zes kilometer, of ruim *één uur gaans*, van Beugen.

Op de kaart hiernaast (~1700) zie je het *Landt van Cuyck* met dorpen als *Opt Lecke*, *Bueghem* en *S. Anthonis*. Dit is het gebied waar de eerste paar generaties Arts trouwen, hun kinderen dopen en overledenen begraven.

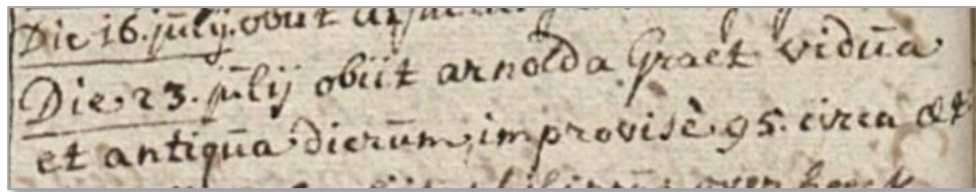
De latere generaties Arts spreiden zich vervolgens uit richting dorpen als *Wanraij*, *Sambeeck*, *Op Loo*, *Oeffelt*, *Beers* en *Cuyck* hier ook op de kaart te zien.

Caspar overleed op 27 oktober 1720, slechts negen dagen na de dood van zijn zoon Mathias die toen pas 25 jaar oud was. Arnolda stierf pas in 1742; ze was toen inmiddels maar liefst 95 jaar oud.

Begraafinschrijvingen van Mathias filius (zoon van) Casparis Arts en Caspar Arts pater (vader) op respectievelijk 18 oktober en 27 oktober 1720. Ze staan op dezelfde pagina direct na elkaar genoteerd.

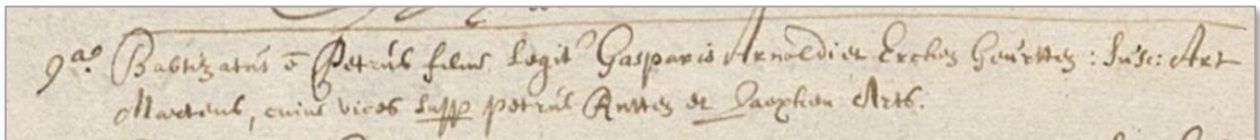
Begraafinschrijving van Arnolda Graet op 23 juli 1742. 'Vidua et antiqua dierum improvise 95'.

Nu volgt een beschrijving van de kinderen van Caspar en Erken. Deze staan soms geregistreerd als Arts maar vaker als Jaspers, ofwel als een kind van Casper.

II.1 Petrus Arts (1677-1702)

Petrus is het eerste kind van Caspar en Erken en hij is tien maanden na hun huwelijk geboren. Opa Art Martens is de doopgetuige, net als zijn tante Jacomina (*Jaexken Arts*). Ook staat er bij dat Petrus is geboren als kind van 'filius legit Gasparis Arnoldi' wat nog een bewijs is dat Arnoldus (I) de vader is van Caspar (II).

Doopakte van Petrus op 9 maart 1677.

Petrus wordt helaas niet oud en overlijdt al op 25-jarige leeftijd op 9 september 1702. Bij de inschrijving staat 'obiit Petrus filius Casparis Arts' dus dan weet je zeker dat het de goede Peter is. Bijzonder is het feit dat hij op dezelfde dag overlijdt als dat zijn zus Maria (II.2) trouwt.

Maar het is nog opvallender dat met hem nog maar liefst vier anderen worden begraven op die dag in Beugen. En in de week erna worden nog eens zeven personen begraven in dit dorp. En vervolgens overlijdt ook zijn jongere broer Joannes (II.5) op 20 september 1702. Tijd voor wat meer onderzoek dus.

III.4.3.4 Antoon Ardts (1779-1853) x Jantje Huijbers

Via de oudste zoon Antoon verandert de achternaam van deze tak naar Ardts. Antoon trouwt eerst als een Aarts in 1807 met Johanna Huijbers uit 1783.

Jantje Huijbers was een dochter van Hubertus Huijbers en Joanna Graat. Weer een combinatie tussen de families Arts, Huijbers en Graat dus. Hubertus Huijbers was landbouwer en eigenaar van de brouwerij de Lelie in Beugen. Deze brouwerij was al sinds 1600 in het bezit van de familie Huijbers.

Hier een foto van de binnenplaats van brouwerij de Lelie rond 1900. De brouwerij was rond 1860 door een huwelijk van de familie Huijbers overgegaan naar de familie Barten. Helemaal links Hannes Huijbers, dan Jacobus Barten met zoon Antoon. Achter de ton Antoon Huijbers. Zittend Herman Barten met daarachter Antoinette Barten.

Antoon was naast landbouwer ook herbergier en spekslager. Antoon en Jantje woonden op de boerderij het *Vrijthof* waar ik bij zijn overgrootvader Aart (III) ook al iets over heb geschreven. Antoon heeft deze boerderij van zijn vader overgenomen.

Boerderij het *Vrijthof* ligt naast de kerk in het centrum van Beugen. Het is een zogeheten T-boerderij (vanwege de vorm van boven af gezien). De stallen staan hierbij midden achter het brede woonhuis aan de voorzijde.

Hier twee foto's van de boerderij. Op de eerste het woonhuis waarbij het gedeelte achter de twee ramen links van de voordeur tot 1850 gebruikt werd als herberg en café. Op de foto daaronder de stallen die dus midden achter het woonhuis staan.

Boerderij het Vrijthof in Beugen.

De boerderij is gebouwd tussen 1600 en 1625 en de lindeboom die ervoor staat zou van het jaar 1650 zijn.

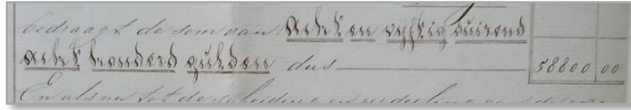
Kadasterkaart van 1850 (let op: het noorden is links). Goed te zien zijn de kerk en links de brand-/eendenpoel met daarboven met nummer 323 het Vrijthof.

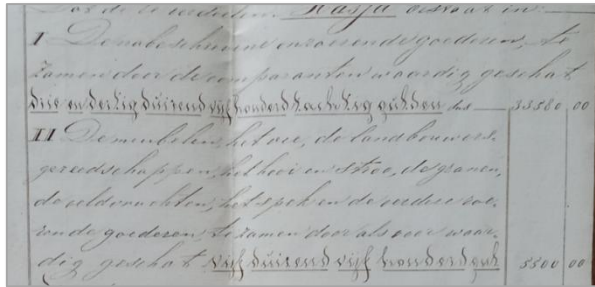
De boerderij staat er nog in deels originele staat. Deze wordt ook nog bewoond door nakomelingen van Antoon en Jantje. Het stalgedeelte wordt gebruikt als groepsaccommodatie. Ik ben hier op bezoek geweest bij twee zonen van Harrie Ardts (III.4.3.4.4.2.6 uit 1904) met hun partners en heb mooie verhalen gehoord en foto's gezien.

Ik heb hier op het *Vrijthof* ook de originele akte *Extract scheiding der nalatenschap* uit 1853 van Antoon ingezien. Toch wel bijzonder om zo'n origineel document in te zien op de plek waar Antoon en Jantje zo'n 200 jaar geleden leefden.

De inhoud is ook bijzonder te noemen. De totale waarde van hun bezittingen was maar liefst 58.800 gulden. Dit is nu al een groot bedrag, en in die tijd was dit een vermogen.

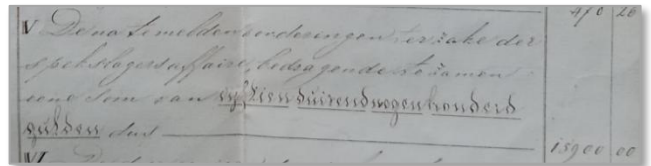

Het grootste gedeelte (33.580 gulden) waren de vele onroerende zaken die ze bezaten. Naast 'huis, schuur, erf en boomgaard' waren daar vele stukken 'bouwland, weiland, hooiland en dennenbosch'. Bij elkaar bijna 40 hectare.

Tot slot was de spekslagerij nogal wat geld waard. De 'vorderingen ter zake der spekslagersaffaire' bedragen 15.900 gulden.

Dan waren daar nog de 'meubelen, het vee, de landbouwgereedschappen, het hooi en stroo, de granen, de veldvruchten en het spek' met een waarde van 5.500 gulden.

Daarmee behoorden Antoon en Jantje tot het groepje van rijkere boeren in Beugen. Sowieso was het goed boeren in Beugen door de ligging vlakbij de rivier de Maas en de daardoor aanwezige rivierklei.

Antoon en Jantje zorgen voor enkele kinderrijke generaties in deze tak. Allereerst krijgen ze zelf twaalf kinderen in Beugen. Hun tweede en derde kind zijn meisjes: de tweeling Johanna en Hendrina geboren in februari 1810. Ze zijn waarschijnlijk jong gestorven want van beiden vind ik geen latere registraties. Twee andere dochters overlijden op jonge leeftijd. Catrina wordt vijf en Sibilla wordt vijftien jaar oud. Zoon Jacobus uit 1817 blijft vrijgezel en de jongste zoon Johannes overlijdt op 23 jarige leeftijd in Rotterdam.

De oudste dochter Johanna trouwt in 1835 met Gerardus Graat (wederom een Arts-Graat gezin) en zij krijgen vijf kinderen in Beugen.

Dochter Wilhelmina uit 1815 trouwt voor de eerste keer als ze pas 16 jaar oud is met Willem Graat (uiteeraard... de broer van Gerardus). In 1858, na het overlijden van haar eerste man Willem, trouwt ze opnieuw. Wilhelmina is 97 jaar oud geworden.

Wilhelmina Ards (1815-1913).

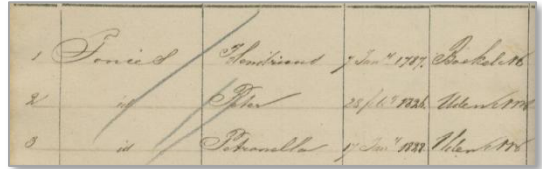

Dan is er dochter Catharina (III.4.3.4.10 uit 1819) die overlijdt na een (waarschijnlijk) moeizame bevalling. Zij sterft namelijk één dag na het overlijden van haar 6e kind dat slechts 9 dagen oud is geworden. De laatste dochter Arnoldina trouwt in 1863 met Johannes Looijmans en van hen heb ik één doodgeboren kind gevonden.

IV.6.3.6.2 Hannes Arts (1861-1941) x Johanna Tonijs

Hannes was het enige kind van Toon en Anna Maria dat volwassen is geworden. Hij heeft het bedrijf van zijn vader op de Heikant overgenomen. Hannes trouwt in 1891 met Johanna Tonijs (uit de buurtschap Oosterens) en ze krijgen op de Heikant een groot gezin met elf kinderen.

Johanna Tonijs was een nichtje van Petronella Tonijs die met Joannes (IV.6.3.1), de oom van Hannes, trouwde. Johanna's opa Hendricus was overigens geboren als een *Tonis*, trouwde als *Tonijs* en stond in de burgerlijke stand ingeschreven als *Tonies*. Ik heb nog met een kleinzoon van Hannes gesproken en die zei al dat zijn grootmoeder eigenlijk *Tonies* heette maar dat ze het niet meer wilde aanpassen omdat dit veel geld kostte.

Drie kinderen overlijden er jong en maar liefst vijf kinderen gingen *in dienst van God*. Verder gaan drie zonen trouwen, worden landbouwer en krijgen alle drie een groot gezin van tien en meer kinderen.

Hier een foto van het gezin rond 1908 met opa Toon Arts.

Voorste rij v.l.n.r.: Peter, vader Hannes, Andries, opa Toon, moeder Johanna, Betje en Annemieke.

Achterste rij v.l.n.r.: Bertus, Nol, Doremieke, Antoon en Hein.

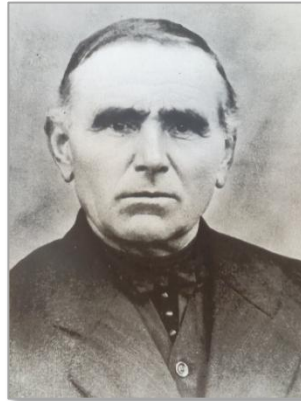

Hier een foto van het gezin zo'n 10 jaar later rond 1917.

Zittend vader Hannes en moeder Johanna met dochter Annemieke (links) en Betje (rechts) aan hun zijde (Doremieke is in 1916 overleden).

Staand de zonen v.l.n.r.: Andries, Peter, Antoon, Nol, Bertus en Hein.

Uit het bidprentje van Hannes blijkt dat hij een zeer gelovig man is. Hij was lid van allerlei kerkgemeenschappen en *godsdienschtig en groot als christen*. En *'gij vijf van uwe kinderen door een innig godsdienschtige opvoeding hebt gebracht tot het priester- en religieuze leven, en de anderen tot een godsdienschtig huwelijksleven'*. Van Anna Arts (IV.6.3.6.2.2) haar dochter Mieke begreep ik dat zij dit altijd de *Heilige Familie* noemden. De gelovige ooms en tantes van haar moeder kwamen regelmatig bij hen langs toen ze klein was.

Hannes Arts (1861-1941).

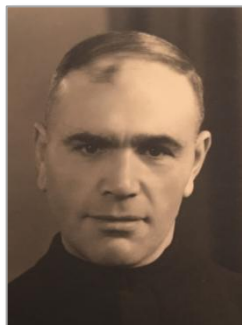

Johanna Tonijs (1860-1920).

Hier een foto van de vijf gelovige zoons en dochters.

Achterste rij v.l.n.r.: Priester Andries (zwarte heeroom), Steffi Kirchner (een Oostenrijkse zuster) en broeder Antoon.

Voorste rij v.l.n.r.: zuster Xaverio (Annemieke), Pater Peter (witte heeroom) en zuster Borromea (Betje).

De oudste zoon Antoon werd broeder bij de Congregatie van het H. Sacrament in 1933 (SSS - Societas Sanctissimi Sacramenti, ofwel Paters van Brakkenstein, ofwel Paters Sacramentijnen). Hij werd geprofest (gewijd als kloosterling) in 1935 en woonde in de kloosters in Baarlo en Stevensbeek. Hij was daar werkzaam als kaarsenmaker.

Antoon Arts (1895-1991).

Peter was ingetreden bij de Witte Paters in Boxel. Hij werd geprofest in Carthago (Noord-Afrika) in 1927 en was werkzaam in de Missie te Rubya (Tanzania) van 1927 tot 1969. Op de foto zit Peter naast zijn motor die hij van dokter Koning uit Uden had gekregen. Dokter Koning was sinds 1910 huisarts in Uden. Hij deed zijn huisbezoeken eerst *'per koets, daarna op een motor en tenslotte met de auto'*.

Peter Arts zittend (1898-1978).

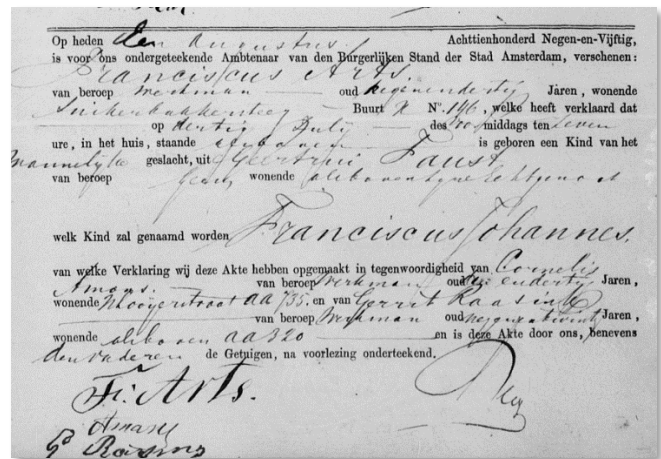

IV.8.1.8 Franciscus Arts (1820-1896) x Geertrui Faust

Franciscus trouwt in 1854 in Amsterdam met Geertrui Faust. Zij is *bleekster* en in Amsterdam geboren. Franciscus verhuist van Den Bosch naar Amsterdam en hij wordt daar *sjouwer* (laden en lossen van schepen), *stoker* (op temperatuur houden van ovens) en gewoon *werkman*. Ze krijgen acht kinderen en wonen onder andere in de *Suikerbakkerssteeg* en de *Land van Beloftensteeg*. Dit waren twee straten in de zogeheten *Duvelshoek*.

De *Duvelshoek* was de naam voor een buurt in het centrum van Amsterdam waar nu het Tuschinski theater staat.

Justus van Maurik (volksschrijver uit Amsterdam) heeft deze buurt kleurrijk beschreven als waar 'een zeer eigenaardig volkje verblijft, vroeger noemde men ze: waerden, gelagzetters, reizende kooplieden, marskamers, speelluiden, kabauwen....' en 'velen vonden hun bestaan als kleine logementhouders of kroegjesbazen; anderen door het drijven van handel in visch, fruit en

allerlei consumptie-artikelen, weer anderen als waarzegsters en horoscopetrekters, straatmuzikanten, orgelverhuurders of poppenkastvertooners.'

Ze woonden dus in hartje Amsterdam in een echte stadsbuurt. Zo halverwege de 19^e eeuw zullen de leefomstandigheden hier wel zwaar geweest zijn. Ook hadden Franciscus en zijn (klein)kinderen veelal zware beroepen. Naast sjouwer, stoker en werkman kwam ik ook zware beroepen als stratemaker, smid, scheepstimmerman en lompenkoopman tegen. Maar er waren ook winkeliers, dienstbodes, een broodverkoopster, een kelner en een buffetchef bij.

Dat de levensomstandigheden zwaar waren, blijkt ook wel uit de overlijdensinschrijvingen. In Amsterdam hield men vanaf 1854 een registratie bij van wie waaraan en wanneer overlijdt. Dit gebeurde niet op naam maar op datum, straat- en huisnummer en leeftijd. Op deze wijze heb ik best een aantal doodsoorzaken van de Amsterdamse Artsen kunnen achterhalen.

Als eerste valt op dat in die tijd in die wijk in het centrum van Amsterdam de meeste mensen overleden aan een bacterie- of virusinfectie of aan ondervoeding, of aan een combinatie hiervan. Ik kwam heel vaak de doodsoorzaak *verzwakking* en *marasmus* (ondervoeding) tegen. Daarnaast waren veel voorkomende ziektes *pneumonia* (longontsteking), bronchitis, tyfus, dysenterie, tuberculose en hersenvliesontsteking. Baby's en jonge kinderen overleden ook vaak aan stuipen of diarree. Ook kwam ik opvallend vaak de doodsoorzaak *verdrinking* tegen. Ik vermoed dat dit vaak personen waren die in de gracht vielen en vervolgens verdronken.

Franciscus is in ieder geval drie keer in het ziekenhuis verpleegd. Twee keer in het *Binnengasthuis* in het centrum van Amsterdam (in 1856 voor 26 dagen en in 1870 voor 43 dagen). Later in 1892 is hij nog negen dagen verpleegd op de besmettelijke afdeling van het *Buitengasthuis*.

Ingekomen N. 1892	N. der kribbes.	N A A M.	Gods- dienst.	Onder- dom.	Beroep.	Gehuwd of Ongehuwd.	Kinderen bij de Hin.	Gebourte- plaats.	Woonplaats.	NAMEN der OUDERS.	Beroep.	Woonplaats.	Uitgegaan.	Overleden.	Dagen verpleegd.	N. der Borst- blijten.
1		Franciscus						Amsterdam	Amsterdam	Michiel			15 Sept 1856	1892	26	14
2		Franciscus						Amsterdam	Amsterdam	Michiel			15 Sept 1870	1892	43	14
3		Franciscus						Amsterdam	Amsterdam	Michiel			15 Sept 1892	1892	9	14

Het Binnengasthuis was in de 19^e eeuw berucht om zijn ellendige toestanden. De gebouwen waren slecht en zonder behoorlijke verwarming. De verpleging bestond uit 'knechten en meiden' die zich, volgens een rapport van het stadsbestuur in 1882, schuldig maakten aan 'drankmisbruik en mishandeling, de medicijnen verkochten en het voedsel voor zichzelf hielden'.

Het Buitengasthuis, net buiten de stad bij Overtoom, was oorspronkelijk een pesthuis. In de 19^e eeuw wordt het nog gebruikt als ziekenhuis voor de allerarmsten van de stad. Hier werden ongeneeslijk zieken, geestelijk zieken en lijders aan besmettelijke ziekten naartoe gestuurd. Zo mogelijk waren de toestanden hier nog slechter dan in het Binnengasthuis.

Uiteindelijk is Franciscus overleden in 1896. Hij was toen 76 jaar en net een jaar weduwnaar (W) van Geertrui. Hij is overleden aan *marasmus* ofwel ondervoeding.

W 76	1896	marasmus	Overleden
------	------	----------	-----------

In al die armoede hebben Franciscus en zijn vrouw Geertrui acht kinderen gekregen. De eerste, Hendrika Maria uit 1855, overleed echter al na zo'n 1½ jaar (oorzaak 'geen opgave'). Hun tweeling Franciscus en Gertruda leefden ook allebei maar een paar dagen. Hieronder op de een na bovenste regel op 25 mei in de Suikerbakkersteeg 146 Gertruda met een leeftijd van 2/d (2 dagen) en op de een na onderste regel op 26 mei Franciscus met een leeftijd van 3/d. Ook hierbij is geen doodsoorzaak vermeld.

20	12	Singel	22	"	1	Tetanus
21	25	Suikerbakkersteeg	146	"	2/d	
22	24	Vogelvlucht	356	"	4	hartwaterkroon
23	"	"	dwars 320	"	11	Overleden
24	26	"	brecht 68	"	11	Verdrinking
25	"	"	dwars 209	"	0	Longknechtziekte
26	"	Suikerbakkersteeg	146	"	3/d	
27	30	Vogelvlucht	356	"	11	Shocking

V.13 Gerardus Arts (1809-1881) x Maria Derks

Na Cornelis volgt Gerardus. Hij blijft op de Kerkhoek 1 bij zijn vader Hendrik wonen. In 1848 trouwt hij met Maria Derks. Zij is dochter van de landbouwer Lambertus Derks en Henrica Bijmans die woonden in de *Hoeve Nagelhorst* in Overasselt.

Gerardus en Maria nemen de herberg en brouwerij over van vader Hendrik.

Ze staan dan ook geregistreerd als *bierbrouwer* en *logementhouder*. Ze krijgen daar twaalf kinderen.

Volgnummer.	Dagtekening en Jaar der Inschrijving.	FAMILIENAAM. (Familiennaam der Vrouw.)	VOORNAMEN. (Voluit geschreven.)	2. Geslacht. (M. mannelijk, V. vrouwelijk.)	3. Dagekening en Jaar der Geboorte.	4. Geboorteplaats.	5. Burgerlijke staat.	6. Kerkgenootschap.	7. Aankomst, of Hooftberoop, of overname van het logement.
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
1	1849	Arts	Gerardus	M.	10. Nov. 1809	S. Buthuis	1.		
2	"	Derks	Maria	V.	18. Dec. 1810	S. Buthuis	1.		
3	"	Arts	Henricus Gerardus	M.	25. Dec. 1841	S. Buthuis	1.		
4	"	"	Leontine Maria	V.	14. Jan. 1843	"	1.		
5	"	"	Johanna Maria	V.	14. Feb. 1844	"	1.		
6	"	"	Henrica Maria	V.	22. Mei 1845	"	1.		
7	"	"	Maria Gerda	V.	6. Aug. 1846	"	1.		
8	"	"	Johannes Lambertus	M.	31. Dec. 1847	"	1.		
9	"	"	Henrica Johanna	V.	13. Oct. 1848	"	1.		
10	"	"	Willelmus	M.	17. Aug. 1849	"	1.		
11	"	Arts	Gerardus	M.	15. Dec. 1850	S. Buthuis	1.		

Herberg de Zwaan (rond 1890).

Herberg de Zwaan (rond 1935).

a Een Ingepothekeari kapitaal groot 10000 wegen geld lening aan de heer Dr. Hagedt & Braumerschelley bidden by adl. veld en ten den Salomon Veldwilt & Braumerschelley den 14 Juny 1869, ten	10000	" "
b ten reden daarvan byg 4½ % Betal 1 Juny 1870 tot den afloop van den oeveldende in den een	257	50
c Een dele kapitaal wegens de overaan den heer C. Heilich & Schloemer draacht bijg by adl. ten dreyffelen schenit veldten den 14 Septemr 1869 groot	8000	" "
d Een kapitaal wegens gelyk geld aan gemene den heer C. Heilich volgem wettig linge draacht bijg, groot	1000	" "
e Een kapitaal wegens de overaan gemene den heer C. Heilich volgem wettig linge draacht bijg, groot	1000	" "
f		

Direct na Gerardus zijn overlijden wordt de Zwaan verkocht (door Cornelis) aan zoon Henricus Gerardus (V.13.2) als gevolmachtigde voor Johannes Kaal.

Er volgt nu een beschrijving van de twaalf kinderen van Gerardus en Maria. Hun eerste kind, precies negen maanden na hun huwelijk, wordt helaas doodgeboren. Dan volgt zoon Henricus (V.13.2 uit 1850), een *bierbrouwer* en via hem gaat de Arts naam verder in Heesch. Daarover later meer.

Lamberdina (V.13.4) vertrok dus in 1887 met haar man, zeven jonge kinderen en waarschijnlijk zwanger (hun achtste kind werd in januari 1888 in de VS geboren) naar Amerika.

12 Mei 1800 / S: Amerika

In de periode van 1870 tot 1914 was er, geholpen door ernstige landbouwcrises in Europa, massale trek richting Amerika van ongeveer twintig miljoen Europeanen. Hiervan kwamen er 140.000 uit Nederland. Dit werd allemaal ook mogelijk gemaakt door de komst van het stoomschip rond 1870. In plaats van een gevaarlijke reis van minimaal vijf weken, kon je nu veel comfortabeler binnen twee weken in Amerika zijn. En dat met een regelmatige lijndienst van meerdere keren per week.

VI.3.4 Arnoldus Arts (1860-1900) x Petronella Versteegde

Via hun zoon Arnoldus uit 1860 gaat de Arts naam in deze tak verder. Hij trouwt in 1893 met de Udense Petronella Versteegde. Het lijkt erop dat Arnoldus de boerderij in Hulsbeek bij Wanroij van zijn ouders overneemt. Ze krijgen daar eerst dochter Door. Zij trouwt in 1921 met Jan van Lith en ze krijgen twee kinderen. Dan volgt zoon Toon uit 1896. Tot slot volgen er maar liefs drie doodgeboren kindjes in 1898, 1899 en 1900. Ook Arnoldus zelf overlijdt in 1900 (vier maanden voor hun laatste doodgeboren kindje). Petronella blijft achter als weduwe met een dochter van zes, een zoontje van vier, net twee doodgeboren kindjes gehad en nog eentje op komst. Dit moet ongetwijfeld erg zwaar geweest zijn.

Hun zoon Antonius of Toon uit 1896 is timmerman en architect en trouwt met Marie van den Berg in 1929.

Voetbalteam met Toon (met fles) (1922).

Toon Arts (1896-1941).

Toon (of ook wel Tontje) was architect en heeft zelf zijn huis gebouwd aan de Hamstraat C75 (later de Peelstraat 1). Omdat Toon tuberculose had stond er achter in de tuin een zogeheten *tbc-huisje*. Dit waren vaak kleine houten huisjes, die konden draaien op een draaischijf (naar de zon, en van de wind af). Toon lag hier afgezonderd vanwege mogelijke besmetting en ook omdat hij zo meer zuurstof kreeg. Ook heeft hij een tijdje in het sanatorium in Dekkerswald bij Nijmegen gelegen.

Huis aan de Hamstraat C75 (Peelstraat 1) in Wanroij.

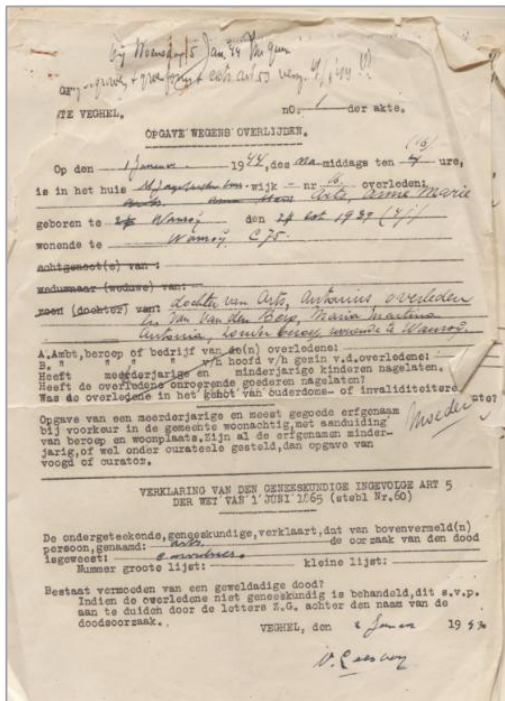
Toon in Dekkerswald in Nijmegen (1940).

Tbc-huisje in de achtertuin (1937).

Toon en Marie krijgen zeven kinderen in Wanroij. Net als zijn vader wordt ook Toon niet oud. Hij overlijdt op 44 jarige leeftijd in 1941. Marie hertrouwt met Bert Wolfs.

Ria, Nelly, Moeder Marie, Noud en Wim (1944).

Hun kinderen Wimke (1931-1933) en Anna Maria (1939-1944) overlijden al op jonge leeftijd. Van Anna Maria heb ik een overlijdensverklaring gevonden. Ze is overleden aan convulsies (stuipen).

Nellie trouwt en overlijdt op jonge leeftijd in 1974. Noud uit 1932 wordt fietsenmaker en overlijdt in 1999. Via Noud gaat de naam Arts verder. Datzelfde geldt voor Wim (1933-2023). Ik heb contact gehad met Marjo, een zoon van Wim. Ria blijft ongehuwd en overlijdt in 2008. Greet, de jongste uit 1941, is in 2020 overleden.

VI.4 Willem Arts (1824-1883) x Anna Maria Willems.

Willem wordt als vierde kind geboren. Hij trouwt in 1860 met Anna Maria Willems en met hen gaat mijn Arts lijn verder in hoofdstuk VII.

VI.5 Johanna Arts (1827-1894) x Willem van Abel

Johanna uit 1827 trouwt in 1861 met Willem van Abel. Hij is de broer van Theodora van Abel waarmee Johanna's broer Johannes (VI.3) trouwde. Ook zij worden landbouwers en krijgen vier kinderen in Wanroij. Zowel moeder Johanna (66), vader Willem (54) als hun kinderen Johannes (69), Maria (51), Theodora (40) als Arnoldina (47) worden niet heel oud.